

นำชม

พิพิธภัณฑ์หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กำแพงเพชร
จังหวัดกำแพงเพชร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

และ

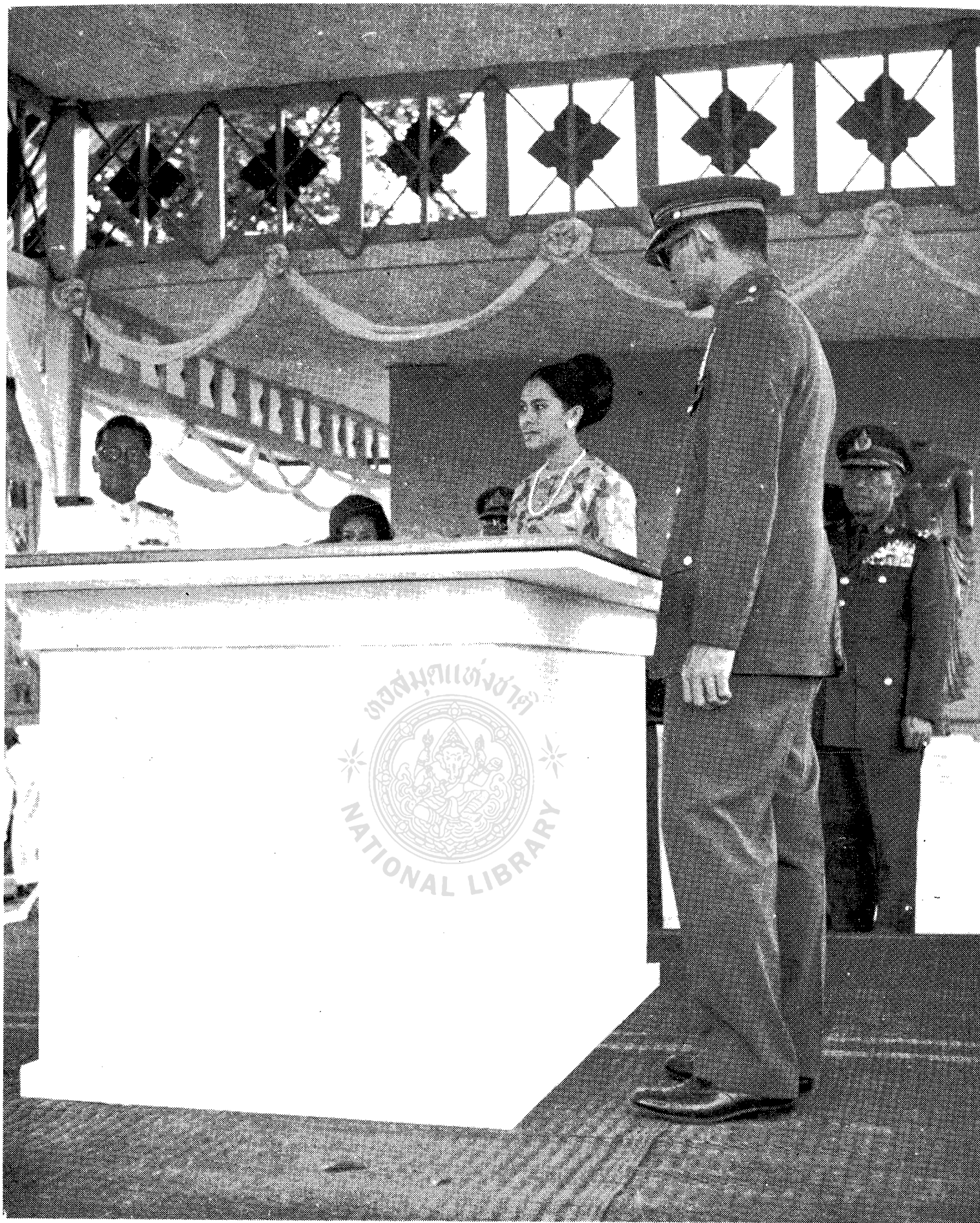
สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

เสด็จทอดพระเนตร

โบราณวัตถุที่ขุดแต่งพบ ณ จังหวัดกำแพงเพชร

เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๐

อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดกำแพงเพชร

สารบัญ

๑. คำนำ

๒. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร	๘
๓. ศิลปสมัยต่างๆ ในประเทศไทย สมัยก่อนประวัติศาสตร์	๑๐
สมัยทวารวดี	๑๔
สมัยศรีวิชัย	๑๗
สมัยลพบุรี	๒๐
สมัยเชียงแสน	๒๔
สมัยสุโขทัย	๒๗
สมัยอู่ทอง	๓๘
สมัยอยุธยา	๔๑
สมัยรัตนโกสินทร์	๕๒

คำนำ

โบราณวัตถุศิลปวัตถุและโบราณสถานเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นพยานหลักฐานที่แสดงว่าในอดีต ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วเพียงใด มีคนอยู่อาศัยมาแต่เมื่อใด นับถือศาสนาใด มีศิลปงามวิจิตรเพียงใด มีเครื่องมือเครื่องใช้อะไรบ้าง ฯลฯ ฉะนั้นทุกประเทศจึงพยายามสงวนรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานไว้ให้เป็นของคู่บ้านคู่เมือง ด้วยการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานและจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้น เฉพาะที่จังหวัดกำแพงเพชรซึ่งเป็นจังหวัดที่สำคัญจังหวัดหนึ่ง มีสมบัติทางวัฒนธรรมอยู่จำนวนไม่น้อย ทางรัฐบาลจึงได้อนุมัติงบประมาณให้กรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถาน ที่จังหวัดกำแพงเพชร และจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้น เพื่อตั้งแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่พบในจังหวัดกำแพงเพชร

หนึ่ง เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งนี้เป็นสถานที่ซึ่งผู้มาชมมีโอกาสได้ศึกษาเปรียบเทียบได้อย่างกว้างขวางพอสมควร จึงได้นำโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จากจังหวัดอื่น ๆ มาจัดตั้งแสดงไว้ด้วย

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร นี้ได้เริ่มก่อสร้างเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๑๐ โดยมีนายกรีสันต์ ศรีวิจิตร

สถาปนิกตรี และนายจารุวัฒน์ จินเจริญ หัวหน้าแผนกช่างตัก
แต่ง กองสถาปัตยกรรม เป็นผู้ออกแบบ สร้างเสร็จเมื่อวันที่ ๕
กันยายน ๒๕๑๑ กรมศิลปากรจึงได้มอบให้ นายทิพา
สังวฒนะ สถาปนิกเอกเป็นผู้ออกแบบตู้ ชั้น และแท่นฐาน
ต่างๆ นางจิรา จงกล ภัณฑารักษ์เอก ดำเนินการจัดตั้งศิลป
โบราณวัตถุและจัดทำป้าย โดยมีนายเอก จาริพลกร ช่างศิลป
ตรี และเจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๓ นายณรงค์ บันทอง ช่าง
ศิลปโทและเจ้าหน้าที่ในหน่วยนี้ช่วยกันตกแต่งสถานที่โดยรอบ
ส่วนหนังสือคู่มือแนะนำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร
เล่มนี้ นายพ่าย บัญมาก ภัณฑารักษ์ตรี หน่วยศิลปากรที่ ๓
ได้อุทิศสาหะเรียบเรียงขึ้น โดยมีนายเสรี นิลประพันธ์ ช่างศิลป
โท เป็นผู้ออกแบบปก บัดนี้ การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
กำแพงเพชร ก็สำเร็จด้วยดี จึงขอขอบคุณผู้มีส่วน
ช่วยเหลือในงานนี้ทุกท่าน กรมศิลปากรหวังว่า พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ แห่งนี้คงจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้เข้าชมและผู้สนใจ
โดยทั่วไป

ธีรธรรมา

(เชื้อ สาริมาน)

อธิบดีกรมศิลปากร

๑๙ มีนาคม ๒๕๑๔

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร

อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร เป็นอาคารลักษณะทรงไทยประยุกต์ ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นห้องโถงใหญ่ จัดแสดงศิลปสมัยต่าง ๆ ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยเชียงแสน สมัยอู่ทอง สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ชั้นบนแสดงศิลปสุโขทัย และศิลปวัตถุส่วนมากซึ่งได้จากการขุดแต่งบูรณะโบราณสถานในเขตจังหวัดกำแพงเพชร

ผู้เข้าชมควรจะเริ่มชมศิลปวัตถุในอาคารชั้นล่างทางด้านซ้ายมือก่อน ในอาคารชั้นนี้ได้จัดแสดงศิลปวัตถุไว้ตามลำดับสมัยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี ศรีวิชัย

ลพบุรี เชียงแสน อุทอง อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ต่อ
 จากนั้นจึงไปชมศิลปวัตถุในอาคารชั้นบน ซึ่งได้จัดแสดง
 พระพุทธรูป พระพิมพ์ และเครื่องถ้วยสังโลกสมัยสุโขทัย
 ไว้เป็นหมวดหมู่ มีศิลปวัตถุโบราณที่ขุดได้จากวัดพระแก้ว
 วัดช้างรอบ วัดพระนอน วัดพระสี่อิริยาบถ ฯลฯ ซึ่งเป็น
 ศิลปโบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 มาก นอกจากนั้นที่รอบอาคารพิพิธภัณฑ์กรมศิลปากรได้นำ
 เาabinใหญ่ซึ่งขุดได้จากประตูหน้าเมืองกำแพงเพชร สิ่ง
 และช่างประดับฐานเจดีย์จากวัดช้างรอบ จัดแสดงไว้ด้วย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ขวานหินขัด เป็นเครื่องมือสมัยหินใหม่ อายุประมาณ ๓,๕๐๐ ปี ถึง ๒,๐๐๐ ปี เป็นเครื่องมือของคนสมัยหินใหม่มีรูปร่างลักษณะ เรียบ ๆ ขัดจนเป็นมัน พบที่จังหวัดกาญจนบุรี

ผลของการศึกษาค้นคว้าในตำนานโบราณคดี ได้พบหลักฐานว่าประเทศไทยนี้มีคนอยู่อาศัยมาแล้วแต่ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ ปี คนพวกนี้ไม่มีเรื่องราวเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะยังไม่มีหนังสือใช้ แต่เราก็ทราบเรื่องราวของพวกนี้ได้จากเครื่องมือเครื่องใช้ โครงกระดูกของคนพวกนี้ กระดูกสัตว์ และละอองเกสรของพืช ความเจริญของคนที่ยังไม่มีหนังสือใช้หรือที่เรียกว่าคนก่อนประวัติศาสตร์นี้ แบ่งออกได้เป็น ๒ ยุค คือ

๑. ยุคหิน การที่เรียกว่ายุคหินก็เพราะวัตถุส่วนใหญ่ที่นำมาเป็นเครื่องมือนั้นคือ หิน นอกจากนั้นคนยุคหินยังใช้ไม้กระดูกสัตว์ และเปลือกหอย มาทำเป็นเครื่องมืออีกด้วย แต่มีจำนวนน้อยกว่าเครื่องมือหิน เครื่องมือหินที่รู้จักกันดีคือขวานฟ้า หรือเสียมตุน คนยุคหินนี้เดิมอาศัยอยู่ตามถ้ำหรือเพิงผา หรือทำกระท่อมอย่างง่าย ๆ ไว้เป็นที่กันแดดกันฝน ต่อมาเมื่อเจริญมากขึ้นก็อยู่อาศัยเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ผังของบ้านเท่าที่ตรวจพบแล้วเป็นรูปไข่ คนพวกนี้เดิมได้แต่เก็บผลหมากรากไม้และล่าสัตว์เป็นอาหาร ต่อมาก็จับสัตว์น้ำเพิ่มเป็นอาหารขึ้นอีก นอกจากนั้นยังสามารถทำเครื่องบนดินเผาได้เป็นอย่างดี รู้จักทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และทำเครื่องจักสาน

เฉพาะเครื่องมือหินนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังนี้

๑. ใช้หินกรวด (หินแม่น้ำ) มากะเทาะอย่างหยาบ ๆ นี้ เรียกกันว่าสมัยหินเก่า

๒. ใช้หินกรวด (หินแม่น้ำ) มากะเทาะประณีตขึ้น มีรูปร่างเป็นมาตรฐาน มองเห็นได้ชัดว่า เป็นเครื่อง

ภาชนะดินเผาสมัยหินใหม่ พบที่ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับภาชนะ ๓ ขา มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาชนะดินเผาในวัฒนธรรมลุ่มชาน ซึ่งแพร่หลายทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้คนทั้งสองแห่งมีการอพยพไปมาเป็นเวลานานแล้ว

มือหินที่คนทำขึ้นสมัยที่ใช้เครื่องมือดังกล่าวนี้เรียกกันว่า สมัยหินกลาง

๓. ใช้เครื่องมือหินขัด แต่งเรียบร้อย ไม่กะเทาะอย่างสมัยต้น ๆ รูปร่างลักษณะคล้ายเครื่องมือคนปัจจุบัน มองออกทันทีว่า ชั้นใดเป็นชวาน ชั้นใดเป็นสัว สมัยที่ใช้เครื่องมือหินขัดนี้ เรียกว่า สมัยหินใหม่

๒. ยุคโลหะ คนก่อนประวัติศาสตร์เริ่มใช้เครื่องมือที่ทำด้วยเหล็กและสำริด จำนวนผู้คนเพิ่มมากขึ้นกว่ายุคหิน อยู่กันเป็นบ้านเป็นเมือง มีการค้าขาย มีการคมนาคมติดต่อถึงกัน มีการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องปั้นดินเผา เฉพาะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำเครื่องปั้นลายเขียนสีที่งามมาก

บางพวกลำหิมนำมาตั้งเป็นวงกลม ขณะนั้นพบที่ทางภาคเหนือหลายแห่ง

ประเทศไทยมีหนังสือใช้เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ ยุคประวัติศาสตร์ในประเทศไทยจึงสิ้นสุดลงเมื่อราว พ.ศ. ๑๐๐๐

ผลของการขุดค้นที่จันทเสน อำเภอตากลิ จังหวัดนครสวรรค์ ปรากฏว่า

ประมาณ พ.ศ. ๕๔๓-๗๕๓ ภาคกลางได้รับอิทธิพลจากอินเดีย

ประมาณ พ.ศ. ๗๕๓-๙๕๓ ภาคกลางได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรฟูนัน ของที่พบมีเครื่องปั้นดินเผา กระดิ่งสำริด ห่วงตุ้มหูทำด้วยดีบุก และตราดินเผา

ศิลปสมัยทวารวดี

ทวารวดีเป็นอาณาจักรโบราณในดินแดนภาคกลางของประเทศไทยที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ ในดินแดนภาคกลาง ประชาชนเข้าใจว่าเป็นพวกที่พูดภาษา

พระพุทธรูปยืน หิน สมัยทวารวดี ขนาดสูง ๘๘ ซม. ขุดได้จาก
พระเจดีย์สามองค์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระหัตถ์ทั้งสองข้างไม่มี
ครองจีวรบางแนบอยู่ติดกับพระองค์ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของ
ศิลปอินเดียแบบหลังคุปตะ

มอญ นับถือพุทธศาสนา นอกจากนั้นเมืองที่ได้รับอิทธิพล ศิลปทวารวดีทางภาคเหนือ คือ แคว้นหริภุญชัยหรือลำพูน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ เมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์

สถาปัตยกรรมสมัยทวารวดี เหลือปรากฏอยู่เพียงฐาน เจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐและศิลาแลง ลักษณะของเจดีย์บางแบบ ยังมีให้เห็นได้จากเจดีย์จำลองขนาดเล็ก ๆ และจากภาพจำหลัก นูนต่ำ

ประติมากรรมส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูป สร้างตาม ลัทธิพุทธศาสนาหินยาน แสดงให้เห็นอิทธิพลศิลปอินเดีย สมัยหลังคุปตะ ลักษณะทั่วไปของพระพุทธรูปสมัยทวารวดี มีพระพักตร์แบนกว้าง พระโอษฐ์เบะ พระขนงเป็นสันนูน โค้งต่อกัน พระเนตรโปน ขมวดเม็ดยพระศกใหญ่ มีพระเกตุ มาลา พระพุทธรูปยืนส่วนใหญ่ห่มจีวรคลุมแนบพระองค์ พระหัตถ์ทั้งสองทำท่ายกขึ้น นิ้วพระหัตถ์จับทั้งสองข้างเป็น ปางเสด็จจากดาวดึงส์ นิ้วพระหัตถ์จับข้างเดียวเป็นปาง ประทานเทศนา และยกพระหัตถ์ทั้งสองข้างขึ้น นิ้วพระหัตถ์ ไม่จับเป็นปางประทานอภัย ส่วนท่ายกพระหัตถ์ซ้ายขึ้นข้าง หนึ่งและพระหัตถ์ขวาปล่อยลงเป็นปางประทานพร พระพุทธร

พระพิมพ์ดินเผา ปางสาธิต สมัยทวารวดี ขนาดสูง ๑๐ ซม. กว้าง ๘ ซม. ได้จากวัดกุฎีทอง จังหวัดลำพูน มีสถูปและดอกบัวอยู่ทั้งสองข้าง ประทับนั่งอยู่ใต้ฉัตรบัลลังก์

รูปนี้ มีปางปฐมเทศนา ปางสมาธิ ปางนาคปรก และ ปางมารวิชัย นอกจากพระพุทธรูปประติมากรรมทวารวดี ยังมีพระธรรมจักรและภาพหินสลักนูนต่ำและมีพระพิมพ์ซึ่ง ส่วนมากเป็นดินเผา ภาพปูนปั้นและดินเผาที่ใช้ตกแต่งพุทธสถานได้พบมากมายจากการขุดแต่งที่นครปฐม อุทอง คูบัว และโคกไม้แก่น จังหวัดนครสวรรค์

ศิลปสมัยศรีวิชัย

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘ อาณาจักรศรีวิชัย
รุ่งเรืองอยู่ในดินแดนสุมาตรา ขึ้นมาถึงดินแดนตอนใต้ของ
ประเทศไทย คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา
ปัตตานี ฯลฯ

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สำริด สมัยศรีวิชัย ขนาดสูง ๒๕ ซม.
ขุดได้จากสวนสราญรมย์ อำเภอพนมปีน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อ
เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๔ พระโพธิสัตว์องค์นี้เกล้าผมขึ้นแล้ว
ตกแต่งพระเศียรด้วยเครื่องศิราภรณ์ มีพระชยานิพทอยู่บนม่นพระ-
เกชาด้านหน้า พระพักตร์กลมม้วย พระหัตถ์ทั้งสองข้างไม่มี

พระพิมพ์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ดินดิบ สมัยศรีวิชัย ขนาดสูง ๕ ซม. พบที่จังหวัดตรัง การทำพระพิมพ์ดินดิบในสมัยศรีวิชัย นอกจากจะทำพระพุทธรูปแล้ว ยังนิยมทำรูปพระโพธิสัตว์ด้วย ดินดิบเหล่านี้มีส่วนผสมของกระดูกรวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นประเพณีแบบเดียวกับการทำพระพิมพ์ในประเทศชวา

พระพุทธศาสนาลัทธิมหายานเป็นศาสนาที่เป็นหลัก
ของสมัยศรีวิชัย ประติมากรรมสมัยนี้ มีลักษณะทรวดทรงได้
สัดส่วนตามลักษณะธรรมชาติ พระพุทธรูปตลอดจนเทวรูป
ตามแบบอย่างศิลปอินเดียสมัยหลังคุปตะและสมัยปาละ เฉพาะ
รูปพระโพธิสัตว์ มีเครื่องประดับตกแต่งที่สวยงาม มีซาก
โบราณสถานสมัยศรีวิชัย ปรางค์เหลืออยู่น้อย ที่สำคัญ คือ
เจดีย์พระบรมธาตุที่ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในภาคใต้ของ
ประเทศไทย ได้พบพระพิมพ์สมัยศรีวิชัยเป็นจำนวนมากและ
ส่วนใหญ่ทำด้วยดินดิบ

ศิลปสมัยลพบุรี

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สำนริด สมัยลพบุรี ขนาดสูง๑๘ซ.ม. กว้าง ๑๐.๕ ซ.ม. ได้มาจากจังหวัดศรีสะเกษ ข้ายมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ทรงศิราภรณ์คล้ายคลึงกับ เทวรูป พระพักตร์ทำเป็นเหลี่ยม มีกระบังหน้า เป็นกรอบรอบวง พระพักตร์ ๔ กร ทรงลูกประคำ คธา หม้อน้ำมนต์ และคัมภีร์

ศิลปสมัยลพบุรีได้แก่ศิลปที่เกิดขึ้นในดินแดนภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างพุทธ ศตวรรษที่ ๑๖-๑๙ อาจแบ่งได้เป็น ๒ สกุลช่าง คือสกุล ช่างขอมและสกุลช่างท้องถิ่นในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

พระพุทธรูปปางประทานอภัย สวรรค์ สมัยลพบุรี ขนาดสูง ๖๗.๗ ซม.
ทำเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องศิวารมณ์ประดับด้วยสร้อยสังวาลย์ อัน
แสดงให้เห็นลักษณะการเลียนแบบเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็น
ที่นิยมแพร่หลายมากในสมัยนี้ ฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองทำเป็นรูปธรรมจักร
ที่พระนาภีประดับด้วยหินสีแดง

ศิลปกรรมช่างขอม ที่ปรากฏในประเทศไทยได้แก่ เทวรูปพระโพธิสัตว์และพระพุทธรูป ตามคติพระพุทธศาสนา ลัทธิมหายานและมีโบราณสถาน ได้แก่ ปราสาทหิน พบมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่ภาคกลางพบน้อย

ส่วนศิลปฝีมือช่างท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น พบทั่วไปในภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะที่เมืองลพบุรี ส่วนใหญ่เป็นประติมากรรมซึ่งนิยมทำพระพุทธรูปได้สัดส่วน ลักษณะพระพักตร์และการแสดงออกไม่แข็งกระด้าง ลักษณะทรวดทรงต่างกันกับประติมากรรมขอม นอกจากนั้นช่างท้องถิ่นยังมีความสามารถในการหล่อสำริดเป็นพิเศษ และมีประติมากรรมสำริดที่สร้างตามคติพุทธศาสนาเถรวาทด้วย เช่น รูปอดีตพระพุทธเจ้า และพระสถูปจำลอง เป็นต้น

เครื่องประดับราชรถทำเป็นรูปครุฑจันทน์ สำริด สมัยลพบุรี ขนาดสูง ๔๕ ซม. ย้ายมาจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร บรรดาเครื่องประดับราชรถ ซึ่งทำเป็นชิ้นส่วนสำริด เป็นที่นิยมมากในศิลปลพบุรี ชิ้นส่วนตอนนั้นที่สำหรับติดไม้ขึ้นตรงออกไป

ศิลปเชียงใหม่

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด สมัยเชียงแสน ขนาดสูง ๔๕ ซม. กว้าง ๓๕.๕ ซม. ข้ายมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย พระพุทธรูปองค์นี้จัดเป็นสมัยเชียงแสนรุ่นแรก นั่งขัดสมาธิเพชรชายสังฆาฏิสั้นทำเป็นเขี้ยวตะขาบ พระองค์มีลักษณะอวบอ้วน เม็ดพระถันโต พระหนุบ้าน พระนาสิกโด่ง พระเกตุมาลาทำเป็นต่อมแบบดอกบัวตูม

พบมากในภาคเหนือ มีประติมากรรมและสถาปัตยกรรม ที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๒๔ เฉพาะประติมากรรมที่มีอยู่หลายรุ่นหลายแบบ แบ่งออกได้เป็น ๒ รุ่นคือ

พระเศียรพระพุทธรูป สำริด สมัยเชียงแสน ขนาดสูง ๓๒ ซม. ข้ายมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พระเศียรพระพุทธรูปองค์นี้ทำพระพักตร์ค่อนข้างกลม ขมวดพระเกตุโต พระนาสิกงุ้ม ไม่มีไรพระศกพระนลาฏอวบอูม พระขนงโก่ง พระรัศมีชำรุด ถ้ามีคงเป็นต่อมสันเป็นศิลปะเชียงแสนรุ่นแรก

เชียงแสนรุ่นแรกและเชียงแสนรุ่นหลัง

แบบเชียงแสนรุ่นแรกหรือที่เรียกว่า “พระสิงห์” เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย นั่งขัดสมาธิเพชร พระองค์อวบอ้วน ชายสังฆาฏิสั้น และยอดพระเมาลีเป็นรูปบัวตูมฐานเป็นบัวคว่ำบัวหงาย

ส่วนพระพุทธรูปเชียงแสนรุ่นหลังนั้น ได้รับอิทธิพลศิลปสุโขทัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ สังฆาฏียาว ยอดพระเมาลีเป็นเปลว พระพุทธรูปเชียงแสนรุ่นหลังมีทั้ง ๔ อิริยาบถ คือ นั่ง ยืน เดิน นอน

สถาปัตยกรรมนั้น ส่วนมากที่ยังเหลืออยู่เป็นฝีมือแต่สมัยพ่อขุนเม็งรายสร้างนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๔๐ ลงมา สถาปัตยกรรมเชียงแสนส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลศิลปสุโขทัย องค์พระเจดีย์มีทรงกลมแบบลังกา แต่มีฐานสูงย่อมุม ในสมัยหลัง โบสถ์ วิหาร ได้รับอิทธิพลศิลปพม่าเข้ามาปะปนอยู่บ้าง

ศิลปสมัยสุโขทัย

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด สมัยสุโขทัย ขนาดสูง ๓๓.๕ ซม. กว้าง ๕๐ ซม. ย้ายมาจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย พระพักตร์กลมสั้น พระนาสิกงุ้มไม่มีไรพระศก เม็ดพระศกขมวดเป็นก้นหอย มีรัศมีเป็นเปลวเพลิง ทรงจ้วรเฉียง สันขาฉวยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายแยกเป็นเขี้ยวตะขาบ จัดอยู่ในหมวดใหญ่

เมื่อไทยได้ประกาศตั้งอาณาจักรขึ้น เมื่อต้นพุทธ
ศตวรรษที่ ๑๙ หลังจากนั้นไม่นานอาณาจักรสุโขทัยก็ได้
ขยายลงมาทางใต้ ไทยสุโขทัยได้รับพระพุทธศาสนาหลักธรรม
วงศ์จากลังกา จะเห็นได้จากลักษณะบางอย่างของสถาปัตยกรรม

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด สมัยสุโขทัย ขนาดสูง ๔๖ ซม. กว้าง ๓๕ ซม. หมวดกำแพงเพชร ข้ายมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราม-
คำแหง จังหวัดสุโขทัย นั่งขัดสมาธิราบ ชายสังฆาฏิทำเป็นเขี้ยวตะขาบ
ขาวลงมาจรดพระนาภี พระพักตร์เป็นรูปไข่ ตอนบนกว้าง พระขนงโค้ง
พระนาสิกโด่งและงุ้ม เม็ดพระศกหมวดเป็นก้นห้อย พระเกตุมาลา
เป็นเปลวเพลิง

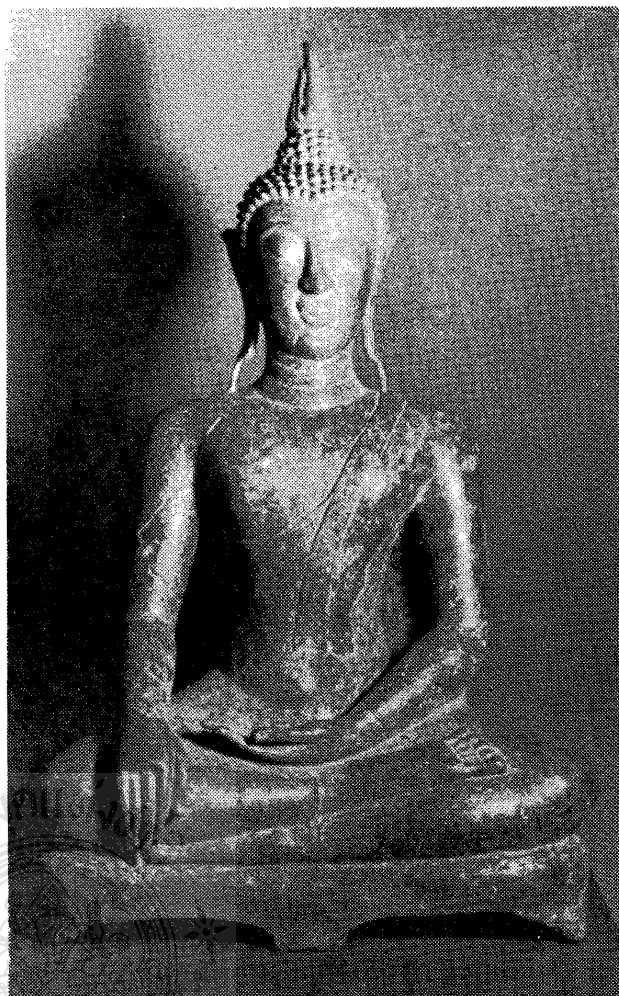
กรรมและประติมากรรมสุโขทัย ปรางค์อรุณรอยของศิลปลังกา
ผสมอยู่ นอกจากนั้นยังมีศาสนสถานและประติมากรรมที่ได้
แบบอย่างจากอินเดียอยู่บ้าง แต่ศิลปกรรมที่ช่างสุโขทัยทำขึ้น
ได้แก่ พระพุทธรูปสุโขทัยซึ่งมีลักษณะส่วนโค้งที่งามสง่า
พระพักตร์รูปไข่ พระนาสิกแหลมงุ้ม พระเกษาขมวดเป็น
ก้นหอยแหลมสูง ยอดพระเมาลีเป็นเปลวเพลิง และสังฆาฏิ
ยาวจรดพระนาภี พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยนิยมสร้างปางมาร-
วิชัย และมีปางที่ประดิษฐ์ขึ้นมีความงามเป็นพิเศษ ในสมัย
สุโขทัย คือ พระพุทธรูปปางลีลา พระพุทธรูปสมัยนั้นแบ่ง
ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. หมวดใหญ่ เป็นลักษณะสุโขทัยโดยเฉพาะ
๒. หมวดกำแพงเพชร ทำพระพักตร์ตอนบนกว้าง
พระหนุเสียม
๓. หมวดพระพุทธรชินราช ทำพระพักตร์ค่อนข้าง
กลม หนวพระหัตถ์ทงสเสมอกัน
๔. หมวดเบ็ดเตล็ดหรือหมวดวัดตะกวน ซึ่งมีศิลป
เขียงแสนเข้ามาปนมาก

นอกจากประติมากรรมและสถาปัตยกรรมแล้ว ยังมี
เครื่องสังโลกที่ช่างสุโขทัยทำได้ดี จนสามารถส่งออกไปขาย
ต่างประเทศ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ และประเทศอินโดนีเซีย

ตัวอย่างพระพุทธรูปสุโขทัย หมวดกำแพงเพชร สำริด สูง ๒๐ ซม.
สมบัติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร นิยมทำพระพักตร์ตอน
บนกว้าง สอบจากตอนบนลงมายังตอนล่างมาก พระนาสิกงุ้ม พระ-
โอษฐ์เล็ก ไม่มีไรพระศก พระรัศมีเป็นเปลวเพลิง เป็นประติมา-
กรรมที่สวยงามมาก

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด สมัยสุโขทัย
 ขนาดสูง ๔๕ ซม. กว้าง ๒๘.๕ ซม. ได้มา
 จากวัดมหาธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร นั้งขัด
 สมาธิราบ สันนิษฐานว่ามาจรดพระนาคี ที่
 พระกรรมมัยสายขนวนลงมาจรดพระองค์สำพระ-
 พักตร์เป็นรูปไข่ พระพักตร์ส่วนบนกว้างพระ-
 พุทธรูปองค์นี้จัดอยู่ในหมวดกำแพงเพชร

องค์พระอุมา สำริด สมัยสุโขทัยตอนปลาย
 ขนาดสูง ๑.๓๕ ซม. ได้จากศาลพระอิศวร
 จังหวัดกำแพงเพชร ไม่มีพระเศียร บนแผ่น
 พระอุระมีกรองพระศอ สวมทองพระกร นุ่งผ้า
 เป็นริ้วปลายหยักออกทั้งสองข้าง ส่วนบนมี
 ชายพกทั้งสองข้างทาบด้วยสายรัดองค์เป็นแผ่น
 ที่สวยงามมาก น่าเสียดายที่พระเศียรสูญ
 หายไป

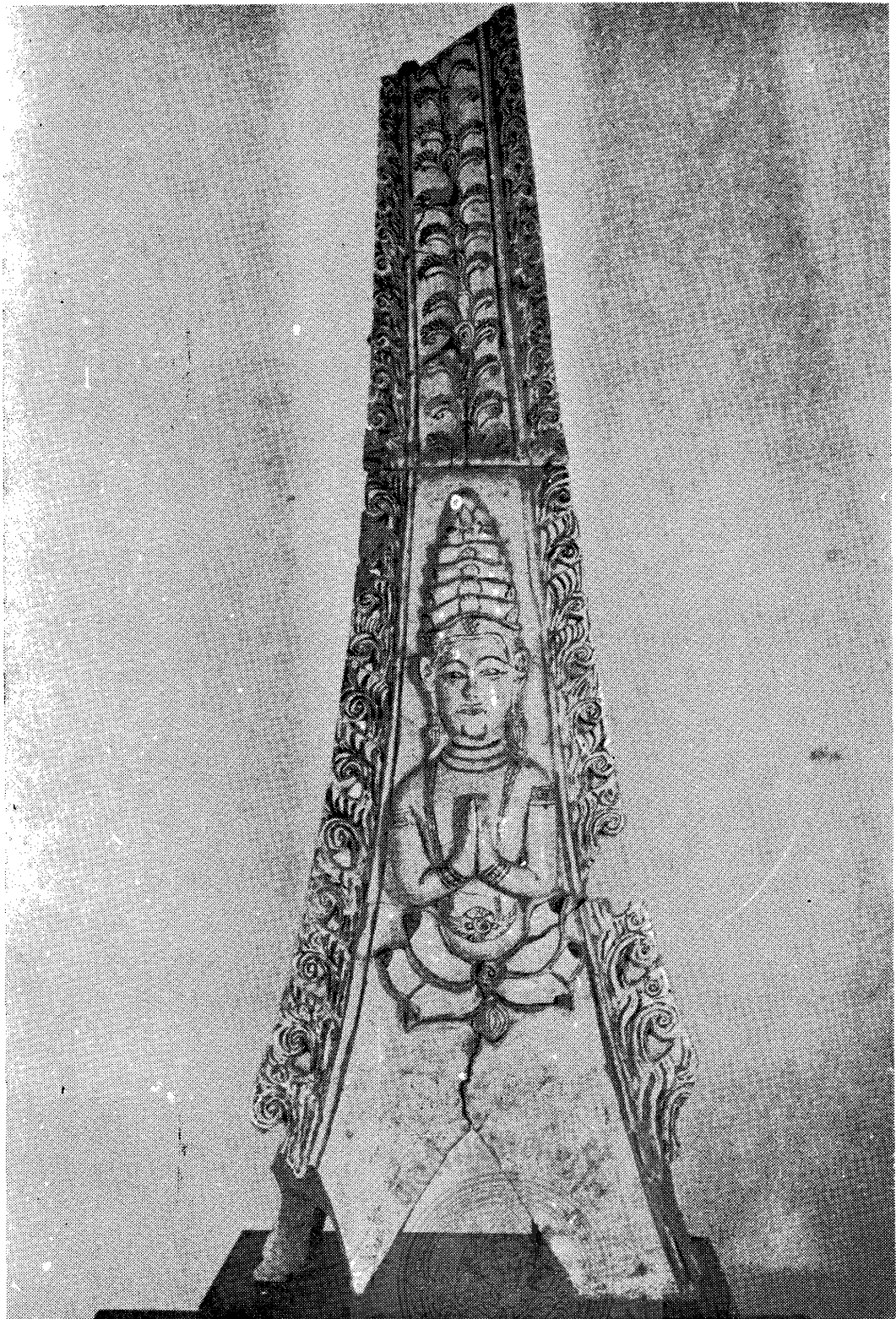
พระเศียรพระพุทธรูปปูนปั้น สมัยสุโขทัย ขนาดสูง ๓๒.๕ ซม. ได้จากการขุดแต่งและบูรณะวัดพระแก้ว จังหวัดกำแพงเพชร พระพักตร์เป็นรูปไข่ตอมนบนกว้าง สอบลงมาตอมนล่างมาก นักโบราณคดีจัดเป็นหมวดกำแพงเพชร

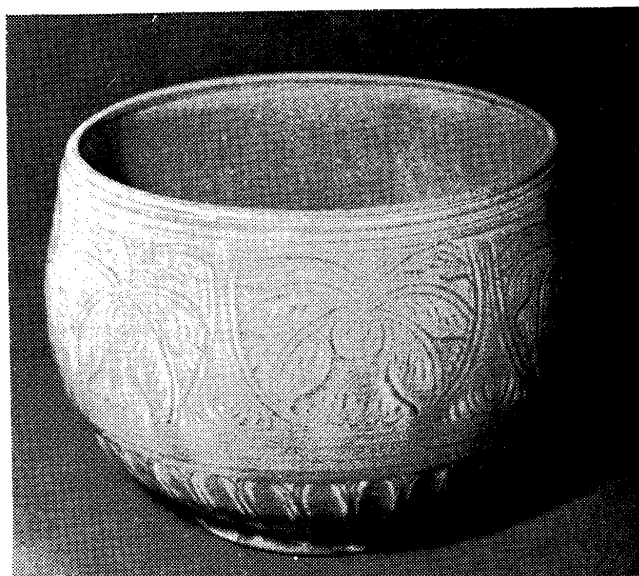
พระพิมพ์ปางมารวิชัยปรกโพธิ์ สมัยสุโขทัย ขนาดสูง ๑๑ ซม. กว้าง ๕.๔ ซม. เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับนั่งอยู่ใต้ร่มเรือนแก้วปรกโพธิ์ ในสมัยสุโขทัยได้สร้างพระพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนมากจากโลหะที่เรียกว่า ชิน และดินเผา พระพิมพ์ชอมมากของเมืองกำแพงเพชรเรียกกันว่าพระกำแพง “ทุ่งเศรษฐี”

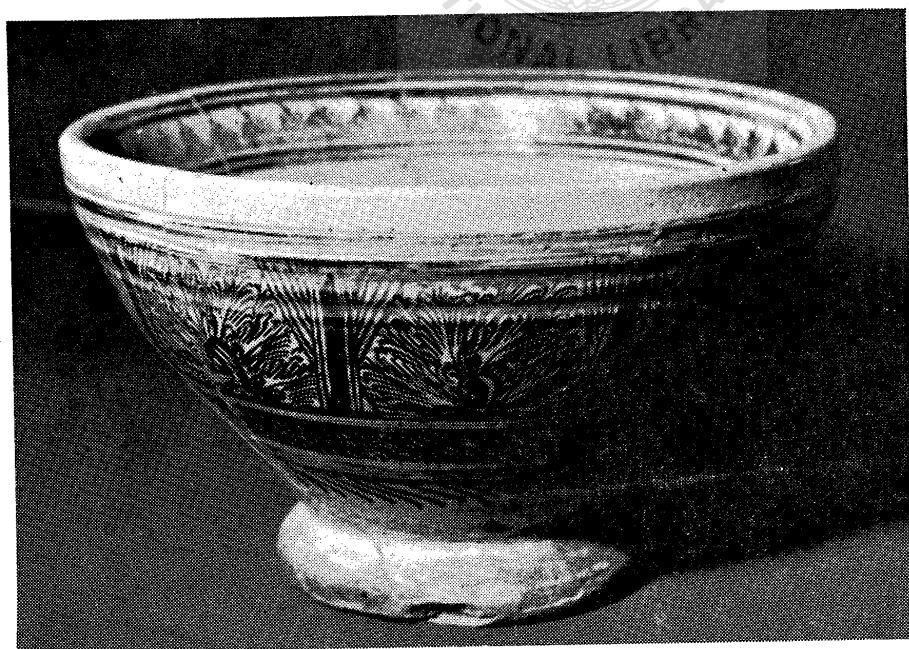
หัวนาค ประดับอาคาร สังกโลก สมัย
สุโขทัย ขนาดสูง ๗๑ ซม. ได้จากวัด
กำแพง จังหวัดสุโขทัย

ปั้นลมลายเทพนม สังกโลก ขนาดสูง ๑๐๖ ซม. สมัยสุโขทัย พุทธ
ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ได้มาจากวัดกำแพงแลง จังหวัดสุโขทัย

โถสังกโลกสี่เขี้ยวอ่อน สังกโลก สมัยสุโขทัย ขนาดสูง ๑๕.๕ ซม.
ปากกว้าง ๑๘.๕ ซม. พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๒๐ ขุดได้จากวัดพง
จังหวัดกำแพงเพชร พระครูวิชานวชิรศาสน์ เจ้าอาวาสวัดเสด็จให้

กระโถนสังกโลกเคลือบ สมัยสุโขทัยขนาดสูง ๑๓ ซม. ปากกว้าง
๒๑ ซม. ขุดมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

ศิลปสมัยอู่ทอง

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ขนาดสูง ๘๘.๕ ซม. กว้าง ๕๕.๕ ซม.
ศิลปอู่ทองรุ่นที่ ๒ นั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดาน ซึ่งแอ่นเป็น
ร่องเข้าข้างในพระพักตร์เป็นรูปสี่เหลี่ยม มีไรพระศก พระเกตุมาลา
เป็นเปลว สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ลงมาจรดพระนาภี พระพุทธรูปแบบ
นี้บางที่เรียกว่า พระเมืองสรรค์ พระสิทธิวิจิตรโสภณ เจ้าคณะจังหวัด
กำแพงเพชรมอบให้

ประติมากรรมในสกุลช่างอุทอง เดิมจัดเป็นสกุลช่างหนึ่งในสมัยอยุธยาตอนต้น แต่การค้นคว้าในชั้นหลังเห็นว่าสกุลช่างอุทองมีความเจริญอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขต จังหวัดลพบุรี พระนครศรีอยุธยา และจังหวัดชัยนาท ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ สกุลช่างดังกล่าวนี้ในชั้นต้นเป็นการผสมผสานระหว่าง ศิลปลพบุรีและศิลปกรรมทวารวดี ส่วนสมัยหลังมีอิทธิพลศิลปสุโขทัยปะปนอยู่ เฉพาะพระพุทธรูปมักนิยมทำเป็น ๓ รุ่น คือ รุ่นแรกเป็นการผสมศิลปทวารวดีและศิลปลพบุรี อาจมีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ รุ่นที่ ๒ ทำพระพักตร์เป็นเหลี่ยมมีพระเกตุมาลาเป็นเปลวเพลิง อายุอาจจะอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ส่วนรุ่นที่ ๓ ทำพระพักตร์เป็นรูปไข่ซึ่งอาจจะได้รับอิทธิพลศิลปสุโขทัยเข้ามาผสมก็ได้ เป็นที่นิยมแพร่หลายในสมัยอยุธยาตอนต้น ส่วนโบราณสถานนั้นนิยมทำเป็นพระปรางค์ เลียนแบบศิลปลพบุรี มีตัวอย่างที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ขนาดสูง ๓๕.๕ ซม.
กว้าง ๑๘ ซม. ศิลปอุททองยุคที่ ๓ ขุดได้ในพระเจดีย์
สามองค์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรี
อยุธยา เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระ
พักตร์ทำเป็นรูปไข่ ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากศิลป
สุโขทัย มีไรพระศก สันมาฉิวยาวลงมาจรดพระนาภี
ตัดปลายเป็นเส้นตรง ประทับนั่งขัดสมาธิราบ บนฐาน
หน้ากระดานแอ่นเป็นร่องเข้าข้างใน พระพุทธรูป
แบบนี้เป็นทนิยมแพร่หลายในสมัยอยุธยาตอนต้น

ศิลปสมัยอยุธยา

พระเศียรพระพุทธรูปทรงเครื่อง สำริด สมัยอยุธยา ขนาดสูง ๒๑.๕ ซม.
ข้ายมาจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย ทำ
พระพักตร์ยาวรี พระขนงโก่ง สวมเครื่องศรุกรณี ฝีมือช่างค่อนข้าง
จะแข็งกระด้าง

มีอายุแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐ ช่างสมัยอยุธยาได้
สร้างสรรค์งานทางสถาปัตยกรรมและปฏิมากรรมไว้มากมาย
แบบสถาปัตยกรรมได้มาจากสถาปัตยกรรมสมัยต่าง ๆ ที่มีมา
ก่อนและบางทีก็คิดทำขึ้นใหม่

ส่วนประติมากรรมในสมัยอยุธยาตอนต้นนิยมศิลปแบบ
อุททอง ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ประติมากรรมแบบอย่าง
อยุธยาที่แท้จริงได้เริ่มขึ้น โดยได้รับอิทธิพลศิลปสุโขทัย หลัง
พุทธศตวรรษที่ ๒๒ แล้วงานช่างฝีมือเสื่อมลง พระพุทธรูป
มักจะสร้างเป็นแบบมาตรฐาน และสร้างจำนวนมาก ๆ ใน
สมัยนี้ นิยมการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องกันแพร่หลาย
แต่ก็ยังมียุคประติมากรรมที่สร้างด้วยหิน บางองค์ทำได้สวยงาม
และมีคุณค่ามาก

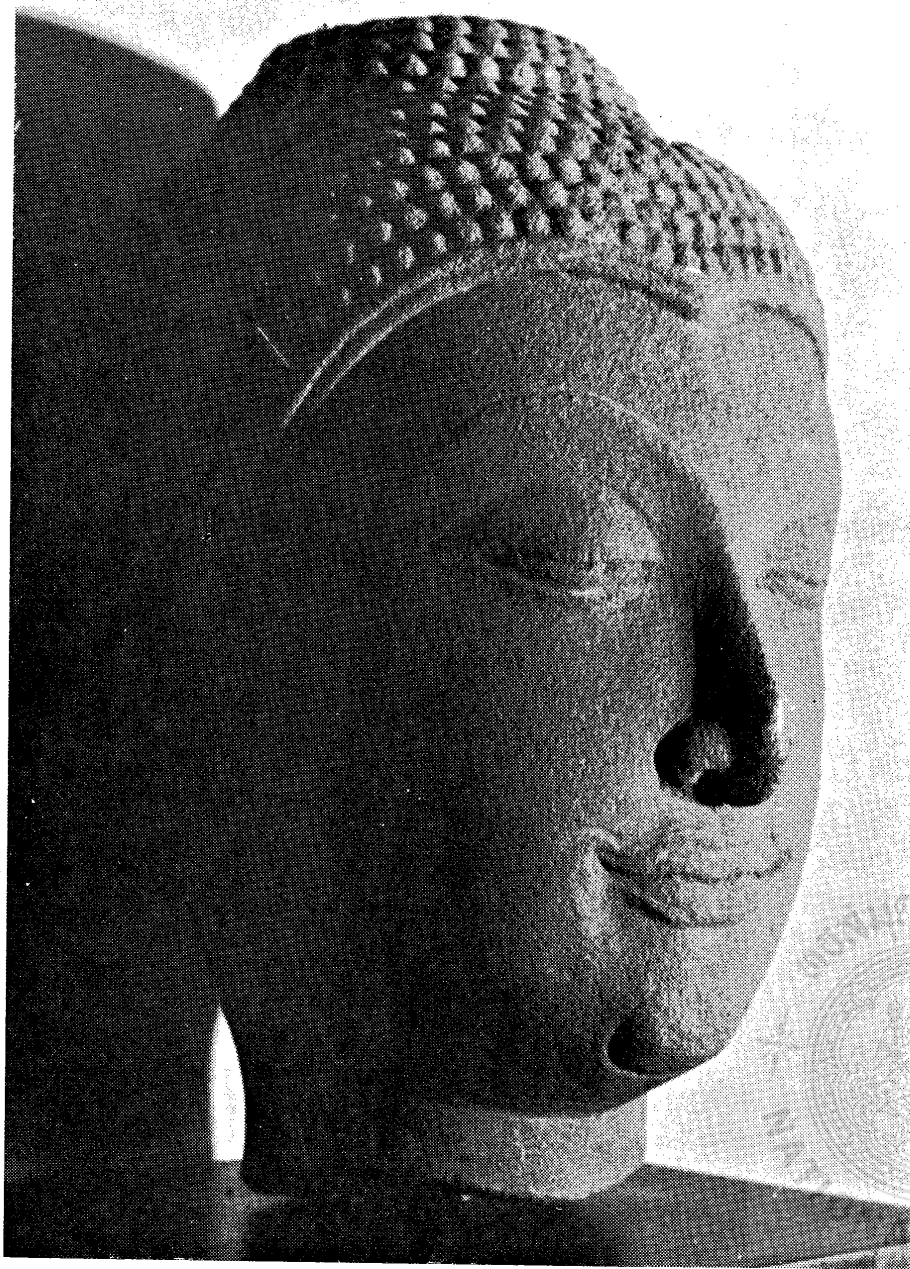
พระพุทธรูปปางสมาธิ สำริด สมัยอยุธยา ขนาดสูง ๒๐ ซม. กว้าง ๕ ซม. ได้จากการขุดแต่งและบูรณะวัดพระแก้ว จังหวัดกำแพงเพชร มีจารึกที่ฐานว่า สรณังกเร นาม ภควา คำอ่านว่า สละนัง กะโร นามะ ภะคะวา แปลว่า พระผู้มีพระภาค ทรงพระนามว่า สรณังกร

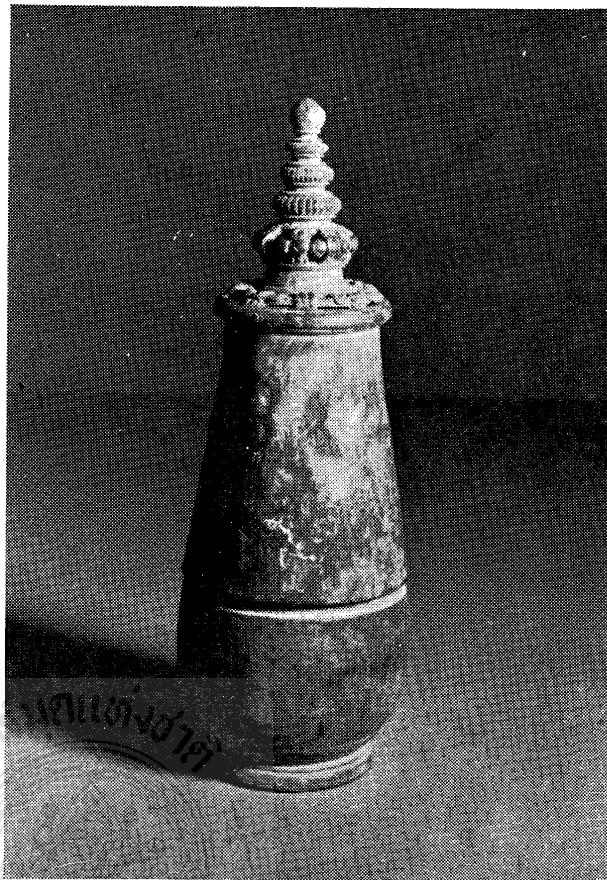

พระอิศวร ลำริด สมัยอยุธยา ขนาดสูง ๒๑๐ ซม. ประติมากรรมชิ้นนี้ เดิมประดิษฐานอยู่ที่ศาลพระอิศวร จังหวัดกำแพงเพชร ที่ฐานมีจารึกว่าพระยาศรีธรรมมาโศกราชโปรดให้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๓ ลักษณะ เทวรูปองค์นี้ เป็นแบบอยุธยา ที่ได้รับอิทธิพลศิลปลพบุรี ในสมัย รัชกาลที่ ๕ ได้ถูกชาวต่างประเทศลักตัดพระหัตถ์และพระเศียร นำไปกรุงเทพฯ เพื่อเตรียมส่งออกนอกราชอาณาจักร เมื่อพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบ ได้โปรดให้ไปขอกันมา แล้วโปรดให้แสดงไว้ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ระยะ หนึ่งจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จึงย้ายกลับมายังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ แห่งนี้

๔๖

เต้าปูน สำริด สมัยอยุธยา ขนาดสูง ๑๒ ซม. พบที่วัดช้างรอบ จังหวัด
กำแพงเพชร

พระเศียรพระพุทธรูป หินทราย สมัยอยุธยา ขนาด
สูง ๒๓ ซม. พบที่วัดพระแก้ว จังหวัดกำแพงเพชร
ทำพระพักตร์เป็นรูปไข่ มีเส้นกรอบพระพักตร์ เม็ด
พระศกเล็ก พระขนงโก่ง พระนาสิกงุ้ม เนื้อพระ-
โอษฐ์ตกแต่งด้วยเส้นคล้ายพระมัตสฺว พระหนุเป็น
ปมแน่นด้วยเส้นเล็ก ประติมากรรมแบบนันทนิยม
แพร่หลายในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

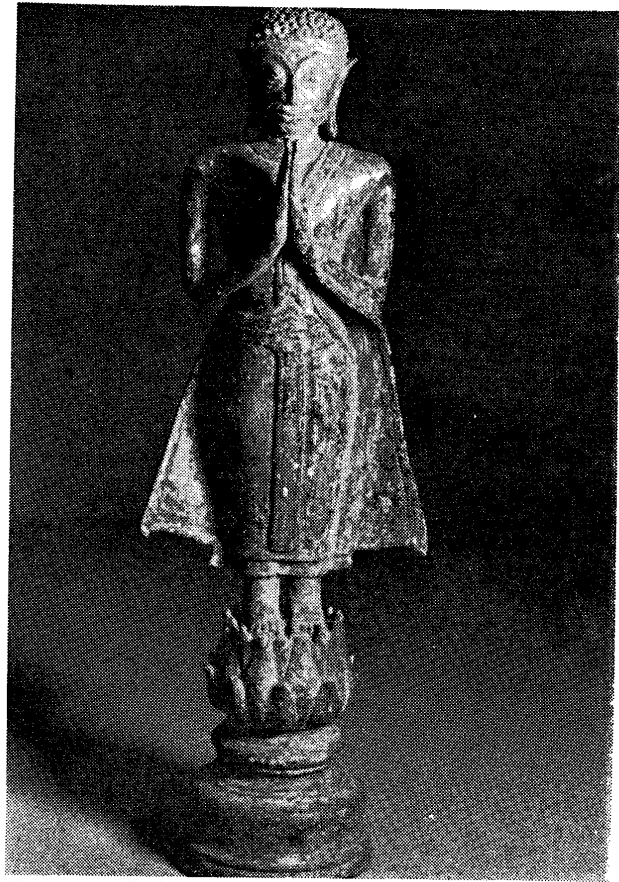
นางรำ ดินเผา สมัยอยุธยา ขนาดสูง ๓๖.๕ ซม. พบที่วัดช้างรอบ
จังหวัดกำแพงเพชร เป็นภาพนักฟ้อนรำ กำลังรำและเต้นไปตาม
จังหวะดนตรี

หงษ์ ดินเผา สมัยอยุธยา ขนาดสูง ๒๕ ซม. พบที่วัดช้างรอบ
จังหวัดกำแพงเพชร เดิมเป็นประติมากรรมประดับฐานเจดีย์วัดช้างรอบ

ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์

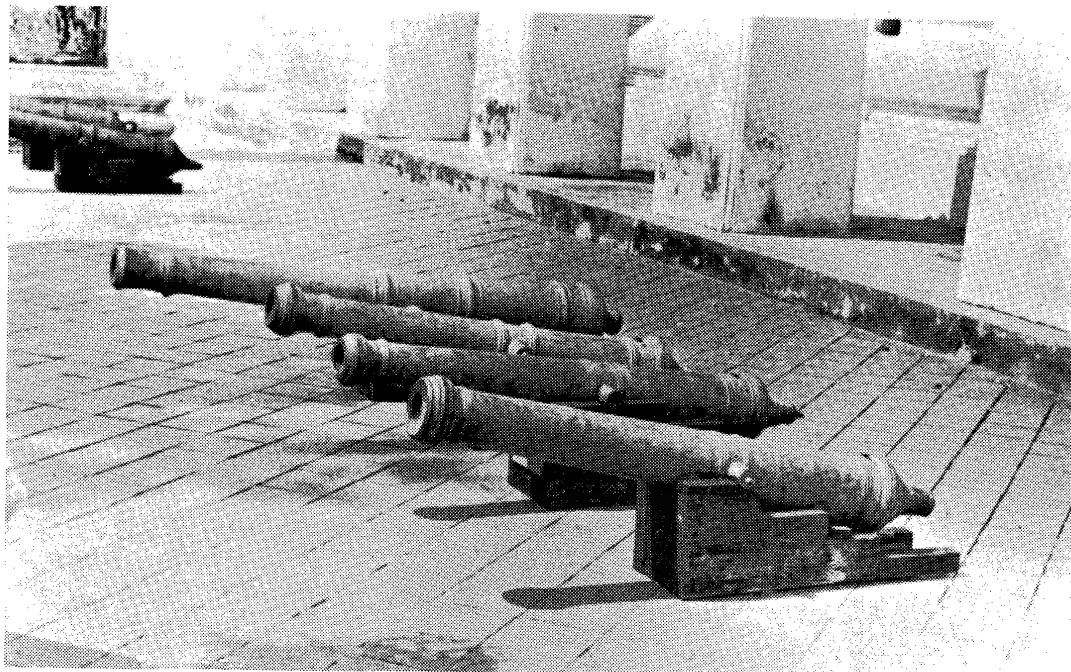
ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐
นิยมทำศิลปเลียนแบบอย่างมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย ฝีมือ
คงแข็งแกร่งอย่างเดิม ด้านประติมากรรมจะนิยมทำพระ
พุทธรูปทรงเครื่องกันแพร่หลาย แต่จะนิยมตกแต่งอย่างอลัง
การณ์ สำหรับอุตสาหกรรมศิลปเกี่ยวกับเครื่องถ้วยชามนั้น
ส่วนใหญ่ช่างไทยจะออกแบบแล้วส่งไปทำในเมืองจีน มักจะ
นิยมตกแต่งแบบเบญจรงค์ส่วนมาก ที่เป็นแบบอื่น ๆ ก็มี

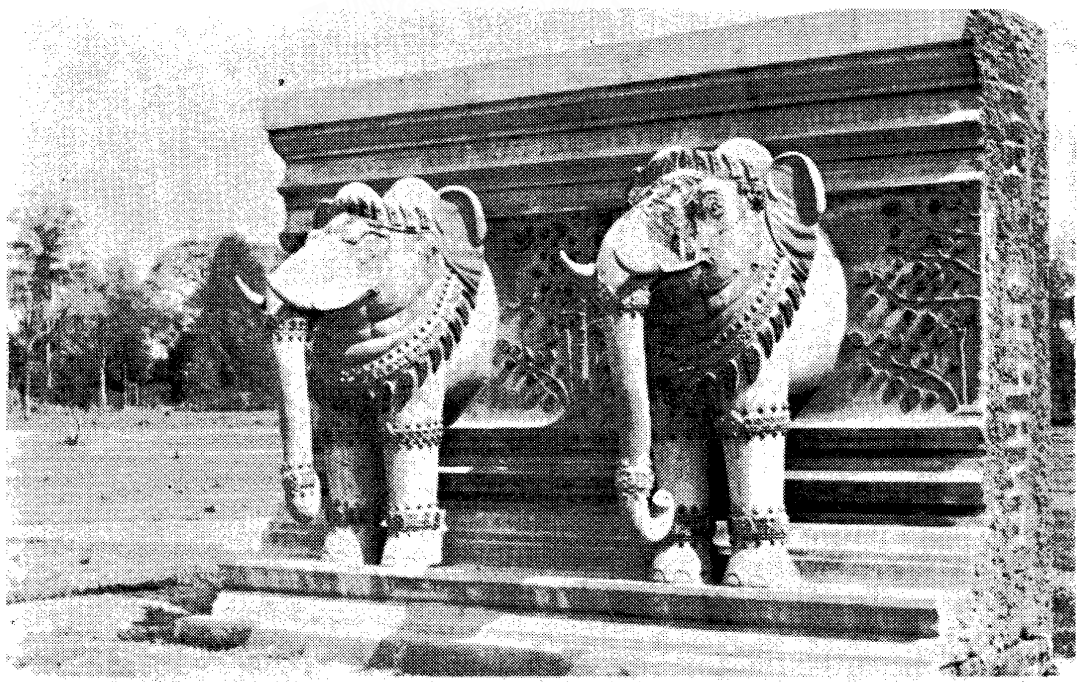
พระสาวกยืนประนมมือ สำริด สมัยรัตนโกสินทร์ ขนาดสูง ๒๓.๕ ซม.
ได้จากการขุดแต่งวัดพระแก้ว จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

โกเบญจรงค์ทรงโกษฐ์พร้อมฝา ลายเทพนมรสิงห์ สมัยรัตนโกสินทร์
 ขนาดสูง ๓๖ ซม. ปากกว้าง ๒๕ ซม. ข้ายมาจากพิพิธภัณฑ์สถาน
 แห่งชาติ พระนคร ช่างไทยออกแบบแล้วสั่งทำจากเมืองจีน

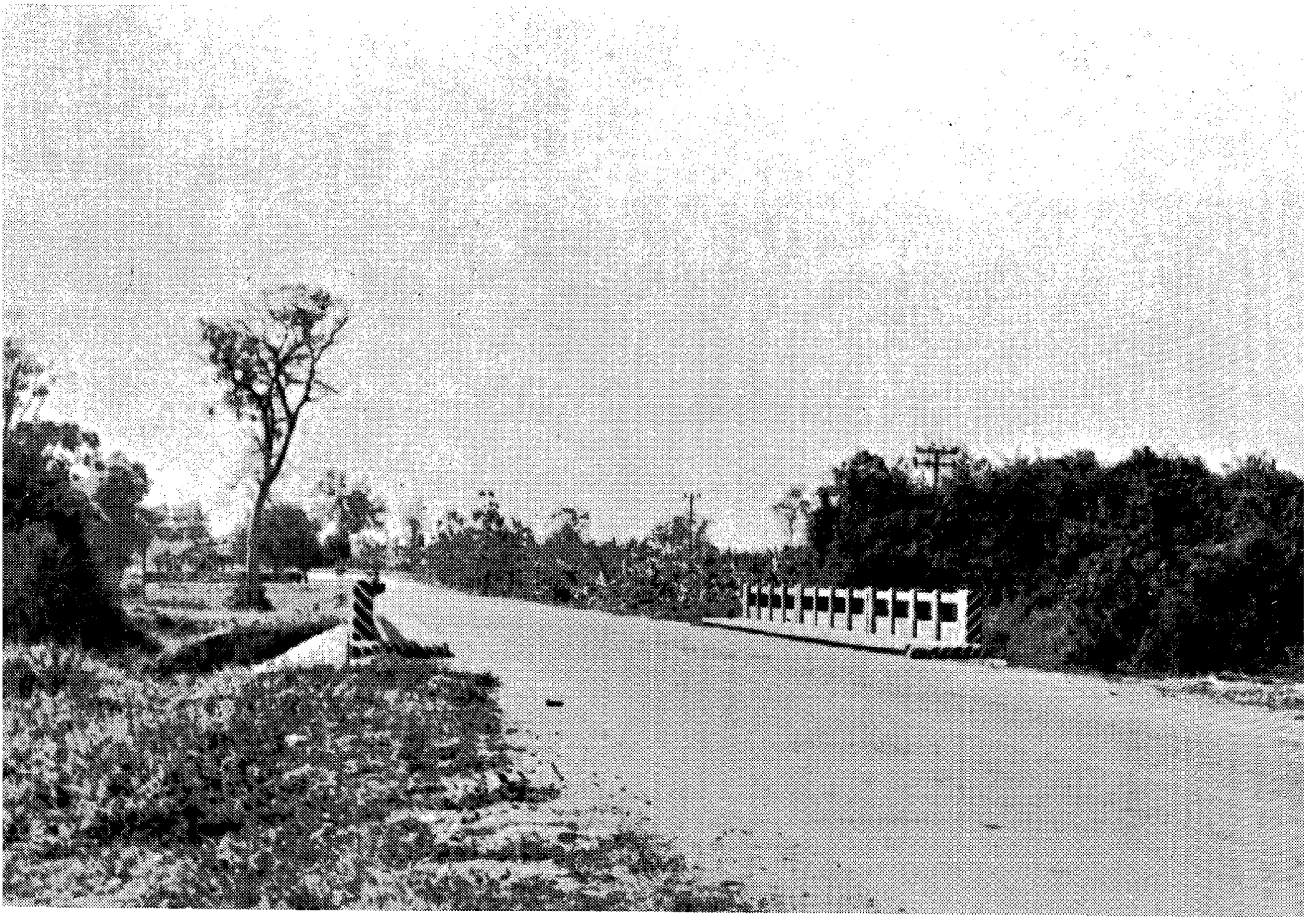
ปืนใหญ่ ชูตพบที่เมืองกำแพงเพชร เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๐
 สันนิษฐานว่าปืนเหล่านี้พม่าคงได้ไปจากไทยครั้งพม่าชนะพระนคร
 ศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๑๒ และอแซหฺว่นก็เอากลับเข้ามารบกับไทยเมื่อ
 พ.ศ. ๒๓๑๘ แต่อแซหฺว่นก็ต้องรับกลับพม่าไม่สามารถจะเอาปืน
 เหล่านี้ไปได้ จึงฝังซ่อนไว้ที่หน้าเมืองกำแพงเพชร รวม ๕ กระบอก
 ปืนเหล่านี้บางกระบอกมีจารึกอักษรว่า เป็นปืนกรมพระตำรวจ บาง
 กระบอกจารึกว่าได้มาแต่เมืองตานี มีตัวอย่างปืนอย่างน้อยอยู่ที่เมือง
 พม่าด้วย

ช้างปูนปั้นประดับฐานเจดีย์ จำลองมาจากฐานพระเจดีย์วัดช้างรอบ
จังหวัดกำแพงเพชร

ประตูเมืองกำแพงเพชร ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ขอประตูโคม
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายไว้คราวเสด็จประพาส
เมืองกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

ประตูโคมด่านทิศตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน เป็นทางที่จะไปจังหวัดสุโขทัย

รายพระนามพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย

เดิมเราเข้าใจกันว่าพระมหากษัตริย์สุโขทัยมีเพียง ๗ พระองค์ แต่ค้นจากการค้นคว้าใหม่ โดยเฉพาะของศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ปรากฏว่าพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัยควรมี ๘ พระองค์ ดังต่อไปนี้

๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์

เสวยราชย์ประมาณ พ.ศ. ๑๗๘๐

๒. พ่อขุนบาลเมือง

ครองราชย์จนถึง พ.ศ. ๑๘๒๒

๓. พ่อขุนรามคำแหง

ครองราชย์ พ.ศ. ๑๘๒๒ - ๑๘๔๒

๔. พระเจ้าเลอไทย

๕. พระเจ้าอโศก

ครองราชย์จนถึง พ.ศ. ๑๘๙๐ (องค์นี้เพิ่มเติมมาใหม่ จากหลักฐานศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลักที่ ๔ ข. ซึ่งค้นพบ ณ วัดมหาธาตุกลางเมืองสุโขทัยเก่า คงเป็นองค์ที่พระเจ้าลิไทยยกทัพจากเมืองศรีสัชนาลัยเข้ามาปราบตามศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๔)

๖. พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

ครองราชย์ พ.ศ. ๑๘๙๐ - ราว พ.ศ. ๑๙๑๑

๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๒

ครองราชย์ พ.ศ. ๑๙๑๑ - ราว พ.ศ. ๑๙๔๒ (เพิ่มเติมมาใหม่ตามหลักฐานจารึกวัดโศกการาม และคงเป็นองค์ที่ออกไปถวายบังคม สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ แห่งพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๙๒๑)

